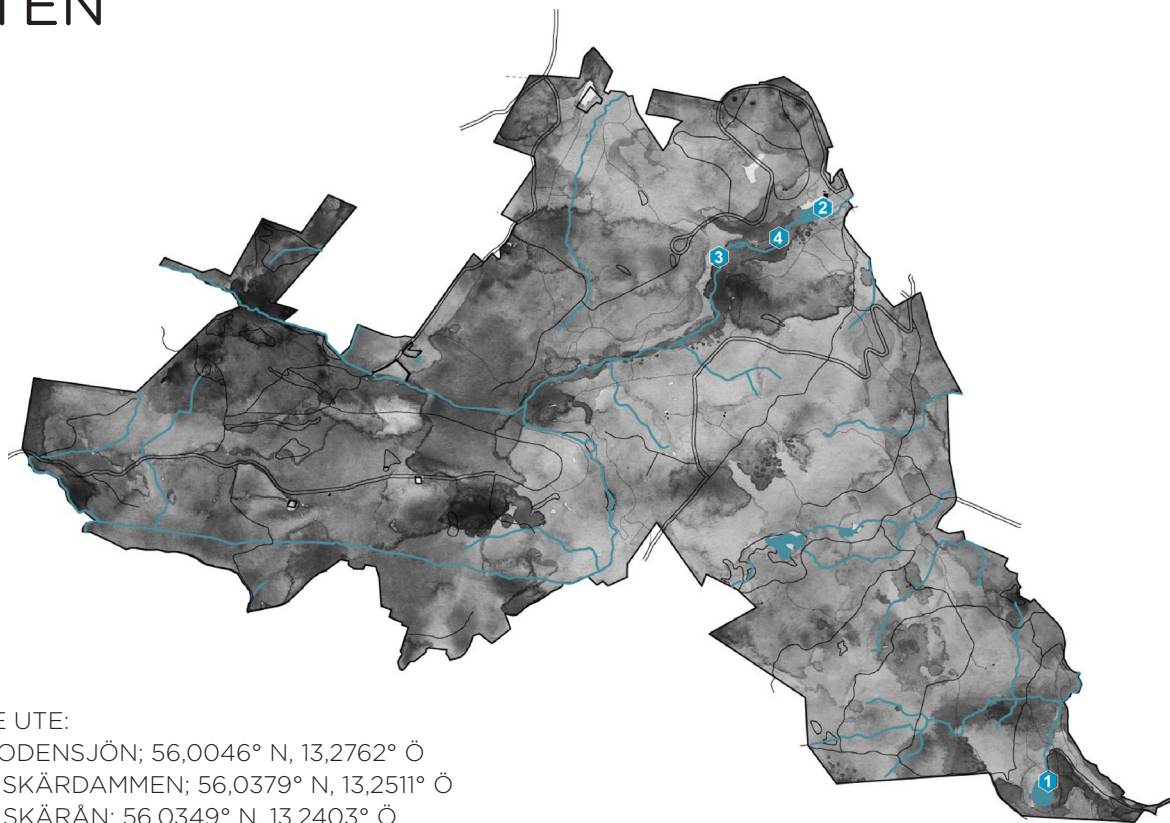

VATTEN

SE UTE:

1. ODENSJÖN; 56,0046° N, 13,2762° Ö
2. SKÄRDAMMEN; 56,0379° N, 13,2511° Ö
3. SKÄRÅN; 56,0349° N, 13,2403° Ö
4. RÅRÖDSPÅGENS KÄLLA; 56,0361° N, 13,2465° Ö

VATTEN FRÅN URTIDEN

Allt jordens vatten ingår i ett och samma kretslopp. Det faller som snö eller regn, dricks och dunstar. Om och om igen sedan urtiden.

Även vattnet från källor ingår i kretsloppet. Det har fallit som nederbörd och renats genom jord och berglager. Här i nationalparken är vattnet ovanligt rent. Det beror på de många källorna och att det inte finns så mycket i området som förorenar vattnet.

Var rädd om vattnet. Ta lite i handen och betänk att här har dinosaurier badat och Columbus seglat...

Vattnet är ett levande sällskap. Tänk om det kunde tala!

TROLLSLÄNDAN - ETT ROVGIRIGT URTIDSDJUR

Trollsländor har funnits i 300 miljoner år. Då kunde de ha en vingbredd på 70 cm!

Den vuxna insekten lever någon månad, men som larv i vatten i flera år. Där fångar den små vattendjur med sin griptångslika underläpp. Larven ömsar hud många gånger innan den lämnar vattnet som färdig trollslända. När den ska ömsa hud en sista gång kryper den upp ur vattnet och håller sig fast med benen vid någon vattenväxt. Där blir det tomma larvskinnet kvar sedan den färdiga trollsländan krupit ut.

Se den sväva över vattnet som en helikopter. Den navigerar med stor precision, hovrar och backar med hjälp av sina två vingpar som sitter fästade på mellankroppen och kan röras

mycket flexibelt i förhållande till varandra.

Hanen försvarar ett vattennära revir. När en parningsvillig hona kommer, parar de sig och bildar det för arten typiska parningshjulet. Sedan lägger honan sina ägg i vattnet.

SÅNGSVANEN

- SAGANS OCH SÄGNERNAS FÅGEL

Sångsvanar lever i par och blir upp till 30 år gamla. De bygger ett stort bo av växtdelar från sjöbotten. Där föds ungarna upp på våren. Ungarna stannar hos föräldrarna länge, ibland tills de blir utkörda inför nästa kull.

Svanen betar både på land och i vattnet. En del flyttar, andra övervintrar. Men hur är det egentligen? Är de trogna samma partner hela livet?

VATTENVÄXTER

Vattenväxter bärs upp av vattnet så de klarar sig med en mjuk stjälk. De syresätter och renar vattnet där de växer och ger skydd, föda och äggläggningsplatser åt olika djur.

SALAMANDERN - SJÖNS MINIATYRDRAKE

Större vattensalamander är ett groddjur med svans. Salamander är grekiska och betyder eldödla. Man trodde att den tålde eld eftersom vissa arter lever i multnande trädstammar och liknande, och när sådant trä lades på en eld flydde de förstas hettan, och det var i elden man ofta såg den.

Under parningstiden får hanen en ståtlig ryggkam som imponerar på honorna. Äggen befruktas i honans kropp och hon fäster dem på undervattensväxter.

Salamandern äter smådjur som mask, sniglar och insekter och lever mesta tiden på land. På vintern ligger den i dvala under murken död ved, under stenar eller bland stenblock.

BÄCKNEJONÖGAT - EN FISK UTAN FJÄLL

Nejonögonens skelett består av brosk precis som hajarnas. Deras runda mun har tänder, men saknar käke och de tillhör gruppen rundmunnar. Det finns många olika arter.

Bäcknejonöga lever som larv i upp till 6 år. Larven ligger nergrävd i sandbotten så att bara huvudet sticker upp. Efter en snabb metamorfos på sensommaren, då tarmen tillbaka bildas, är djuret vuxet. Våren efter lämnar den botten och simmar ut i grunt, rinnande vatten för lek och parning. Då samlas köns mogna djur vid lämpliga lekplatser. Folk tror ofta att det är små ålar de ser. Hanarna flyttar undan småsten och grus med munnen och sveper undan annat löst material med kroppen så att en bogrop bildas. Här sker leken i grupp, 2-10 djur i varje, under flera dygn. Djuren dör inom en månad efter leken. Äggen är 1 mm och honan har upp till 2000 ägg. Under den livliga leken täcks de befruktade äggen över av löst material och ligger begravda fram till kläckningen 2 veckor senare. Larverna driver sedan nedströms till en lämplig mjukbotten/sandbotten.

Nejonögats äldsta släktingar levde i världshaven redan för 500 miljoner år sedan.

Namnet nejonöga har uppkommit ur det tyska "neun augen", som syftar på de sju gälöppningarna, ögat och näsborren som syns från sidan.

STRÖMSTAREN

- ÖVERVINTRANDE VINTERBADARE

En robust tuffing som använder kroppsvikten och vattenströmmen för att jaga sländlarver och andra smådjur utefter botten. Den vistas ständigt vid vatten, där den far i flygande fläng under och över ytan året runt. Boet är runt med en liten öppning och byggs i stenklyftor eller under broar. Båda makarna ruvar de 4-6 vita äggen och tar hand om ungarna.

BÄCKSLÄNDAN

Det finns många olika arter av bäcksländor. De behöver rent vatten där larverna kan utvecklas.

Tack vare sin platta kropp kan bäcksländornas larver leva i bäckar och åar med strömmande vatten utan att sköljas med. Eftersom de andas genom huden tål de inte smutsigt vatten.

HÄGERN - ETT SKRI I SKYMMNINGEN

Hägern är en storkfågel. Den äter fisk och groddjur, som den fångar med sin vassa näbb. Den jagar genom att stå blickstill i vattnet och blixtnabbt snappa upp bytet som simmar förbi. Hägern bygger sitt bo högt upp i ett lövträd nära vatten, gärna flera häckande par i samma träd. Den kan verka lite nördig med sin nacktofs, smygande gång och sitt klagande läte.

BÄCKÖRINGEN - LURPASSANDE JÄGARE

Bäcköringen lever hela sitt liv i bäcken där den fötts. Bakom en strömskyddad sten lurar den på byten som insekter, kräftdjur och mindre fiskar.

KÄLLAN

- EN DEL I VATTNETS EVIGA KRETSLOPP

Regnvatten sipprar ner genom rasbranterna. Det renas på sin färd genom det sprickiga berget i dalen. När det träffar på sprickfritt urberg bildas underjordiska grundvattendrag, och när det blir fullt pressas grundvattnet upp som källsprång. I nationalparkens sprickdalar finns det uppemot 100 källor tack vare det sprickrika berget.

RENT VATTEN - TROTS LÖV OCH PINNAR

Låt inte ögat lura dig. Löv och grenar samt skum från kiselalger är inte föroreningar. Söderåsens vatten kommer från grundvattenkällor och är inte så påverkat av gödning och föroreningar. Dessutom bidrar en kalkrik bergrund och många lövträd till det ovanligt rena vattnet.

Låt dig förföras. Vandra längs åarna, bada i sjöarna och drick källvattnet. Precis som dinosaurer och andra urtidsdjur gjort - i samma vatten!